

ВІДГУК

офіційного опонента Нестеренко Світлани Анатоліївни
на дисертаційну роботу Личук Людмили Іванівни
на тему: «Формування і використання трудового потенціалу
сільськогосподарських підприємств», подану до захисту на здобуття наукового
ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю
08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)

1. Актуальність обраної теми дисертаційної роботи та її зв'язок з напрямами науково-дослідної роботи

Трудовий потенціал сільськогосподарських підприємств є складною соціально-економічною категорією, головним компонентом якої виступають фізичні параметри відтворення населення – природної основи трудового потенціалу. Збереження і розвиток трудового потенціалу нерозривно пов'язані з розвитком економіки, зростанням її конкурентоспроможності, забезпеченням сталого розвитку держави, гідної праці та добробуту людей. Тому від того, наскільки він якісно сформований і раціонально використовується багато в чому залежить економічний потенціал певного виду економічної діяльності, темпи його розвитку, а також процеси зростання соціального рівня життя населення. Тобто наголошуємо, що дисертаційне дослідження Личук Л.І. присвячено проблематиці, яка, не дивлячись на її особливу значущість для вирішення основних завдань забезпечення економічного зростання держави, продовжує залишатися недостатньо опрацьованою у вітчизняних економічних наукових дослідженнях.

Особливої уваги в цьому плані заслуговують сільськогосподарські підприємства, перед якими постають задачі щодо визначення стратегічних напрямів розвитку трудового потенціалу, підвищення економічної ефективності функціонування, подальшого соціально-економічного утвердження, враховуючи при цьому специфіку різних регіонів країни.

Відсутність остаточного узагальненого досвіду і комплексних наукових досліджень в області відтворення трудового потенціалу сільськогосподарських

підприємств потребує відповідних наукових досліджень. З огляду на відзначене, тема дисертаційного дослідження Личук Людмили Іванівни є безперечно актуальною.

Дисертаційна робота виконана у відповідності з планами науково-дослідної роботи Національного університету біоресурсів і природокористування України за темами: «Вдосконалення організаційно-економічного механізму господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0106U007383) та «Наукові засади ефективного господарювання в агропромисловому виробництві» (номер державної реєстрації 0116U001708). В межах зазначених тем здобувачем розроблено науково обґрунтовані пропозиції щодо формування та забезпечення високого рівня продуктивності трудового потенціалу і підвищення, завдяки цьому, ефективності господарювання в сільськогосподарських підприємствах.

2. Ступінь достовірності і обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій дисертаційного дослідження, наукова новизна

Ознайомлення з науковими основами формування і використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств, подане в першому розділі дисертаційної роботи, показує з'ясування сутності досліджуваного явища в шляхом систематизації основних наукових підходів до трактування таких економічних категорій як: праця, трудові ресурси і трудовий потенціал (с.17-28). Науково обґрунтованими постають теоретичні положення щодо складових трудового потенціалу та професійних стандартів згідно Національної рамки кваліфікації (30-32). Завдяки такому підходу здобувачеві вдається вдосконалити тлумачення поняття «трудоий потенціал сільськогосподарських підприємств». Поділяємо позицію автора щодо вагомості методичних положень до інтегрального оцінювання стану трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств з урахуванням його попередньої градації на реальний та номінальний (37-38). Здобувачем сформовано досить вагому схему

методики дослідження трудового потенціалу (рис.1.6, с.43).

Діагностика сучасного стану та ефективності використання трудового потенціалу в сільськогосподарських підприємствах, що має місце у другому розділі дисертації, цілком справедливо на першу позицію відводить аналізу чинників його формування (70-100). Предметно досліджуючи розвиток процесів відтворення трудового потенціалу, здобувач справедливо вказує на їх об'єктивний характер, надаючи певну оцінку даним процесам як у суспільному секторі агровиробництва, так і уокремлюючи тенденції самозайнятості селян.

Слушними в оцінці економічної ефективності трудового потенціалу в сільськогосподарських підприємствах є узагальнення дисертанта можливих умов до забезпечення оптимального формування і розвитку трудового потенціалу (рис.2.8, 101-110). Останні заслуговують на особливу увагу. Бо надають можливості підвищувати ефективність діяльності з добору персоналу. Даний висновок ґрунтується на огляді різнобічних літературних джерел вітчизняних та зарубіжних економістів з досліджуваної проблеми.

Загалом, слушною перевагою даного дисертаційного дослідження, як впливає з матеріалів роботи, є співпраця із 17 експертами, з яких 7-науковці та 10 відповідно фахівці практики. Це суттєво покращує якість виконання досліджень та наданні певних висновків і рекомендацій.

Загалом, робота насичена різними науковими методами та підходами, це виявляється у побудові групувань, матриць та моделей (122-130), на підставі обґрунтування яких здобувач цілком справедливо вказує на необхідність дотримання чіткої стратегії управління розвитком трудового потенціалу (145).

Оцінка ефективності трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств остаточно виконувалась в якості прикладних орієнтирів на матеріалах п'яти сільськогосподарських підприємств Тернопільської області. Використання емпірики показує, що розвиненість методологічної бази аналізу конкурентних позицій трудового потенціалу, подібність окремих методів оцінки його конкурентних позицій, через комбінування яких вдається уникати дублювання та визначити ключові фактори успіху добору персоналу на

діючому ринку аграрної праці.

Запропонований в третьому розділі дисертації схема розробки та реалізації стратегії управління трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств (рис.3.1, 145), є безсумнівною перевагою даного дисертаційного дослідження. В цій схемі обґрунтовано всебічний алгоритм та вектори стратегії реалізації управління трудовим потенціалом.

Слушним достатньо науково ґрунтованим продовженням даної пропозиції є авторський підхід щодо оцінки стратегічної позиції і дій для розвитку трудового потенціалу (рис.3.2, 154). Аргументом на користь такого висновку слугує те, що здобувач висвітлює фактори, що визначають: трудовий потенціал, стабільність зовнішнього оточення, конкурентні переваги та привабливість галузі. Їх кооперація дійсно формує надійний фундамент для наукових проривів та соціально-економічного піднесення відповідних трудових потенціалів агропідприємств Тернопільської області. Розкриття цього потенціалу в умовах раціонального управління та організації моделі розвитку кластера дозволяють отримувати значний приріст економічної ефективності та продуктивності праці.

Підвищення ефективності формування і використання трудового потенціалу за авторською задумкою має відбуватися на засадах сталого розвитку сільських територій (156-170) логічно здійснюється з врахуванням низки основних ринкових факторів. Наукову ґрунтовність даного процесу забезпечує використання автором застосування органічної системи відтворення персоналу.

Ознайомлення з дисертаційною роботою Личук Людмили Іванівни дає підставу стверджувати про достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та рекомендацій, що містяться в ній. Вони базуються на принципах системного підходу та аналізу проблем формування і використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств, вивченні законодавчих та нормативно-правових актів, а також наукових праць вітчизняних і зарубіжних вчених за темою проведеного дослідження. Для

досягнення високого ступеня обґрунтованості та достовірності наукових результатів дисертантом використані різні методи дослідження, зокрема діалектичний, монографічний, абстрактно-логічний, статистико-економічний, кореляційно-регресійний, економіко-математичного моделювання та інші.

Мета, задачі, предмет та об'єкт дослідження у дисертаційній роботі сформульовані коректно відповідно до обраної теми. Структура та зміст роботи відповідають постановленим цілям, теоретично, методично і практично взаємообумовлені, демонструють обґрунтовану позицію здобувача щодо підвищення ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Дослідження Личук Л.І. характеризується науковою новизною ряду обґрунтованих положень, які були одержані в результаті теоретико-методологічного обґрунтування наукових засад та розроблення практичних рекомендацій щодо надання фактичної оцінки сучасного стану та розробки пропозицій щодо підвищення ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств. Найбільш суттєвими результатами проведених досліджень, які мають наукову новизну і виносяться на захист є:

Вперше:

– запропоновано узгоджений комплекс організаційно-економічних заходів, спрямований на покращення використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств на засадах комплексного підходу (С. 170-186);

Удосконалено:

– трактування категорії «трудоий потенціал сільськогосподарських підприємств» для більш повного її розуміння із позиції результатіорієнтованості праці (С.20-26);

– методичні положення до інтегрального оцінювання стану трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств з урахуванням різнорівневого впливу факторів (С.37-38);

– концептуальні засади стратегічного підходу до розвитку трудового

потенціалу сільськогосподарських підприємств на основі запропонованої схеми розробки та реалізації стратегії управління розвитком трудового потенціалу (С.145);

Дістали подальшого розвитку:

– методичний апарат дослідження трудового потенціалу агропідприємств з позиції набуття працівниками бажаних для виробництва характеристик (С.30-37);

– концепція формування трудового потенціалу шляхом визначення і набуття релевантного набору трудових компетенцій (С.35-37);

– методика економічної оцінки стану трудового потенціалу підприємств, заснована на використанні показників, що характеризують результативність та ефективність праці (С.122-130);

– системний підхід до розвитку сільських територій як ключових базисів формування трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств (п.3.2, С.156-170).

3. Наукове і практичне значення одержаних результатів досліджень

Узагальнення та розвиток теоретико-методологічних положень щодо питань відтворення трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств, системність підходу до вивчення досліджуваної проблеми дають можливість зробити висновок, що проведене дисертаційне дослідження має важливе наукове значення. Здійснені автором дослідження, узагальнення наукового та практичного досвіду дозволили дисертанту підготувати роботу, наукова цінність якої полягає в обґрунтуванні шляхів і напрямів підвищення ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств за умов інноваційної економіки. Автору вдалося комплексно і системно опрацювати значний масив економіко-статистичної інформації та виділити низку найнагальніших проблем, актуальних на нинішньому етапі розвитку трудо-ресурсного потенціалу досліджуваної області.

Результати дисертаційної роботи є придатними для застосування в

практичній діяльності підприємств та у навчальному процесі під час підготовки фахівців економічного напрямку. Основні положення, викладені автором, є важливим підґрунтям подальшого розвитку теорії і практики підвищення ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Рекомендації, які надані в дисертації, фактично аргументовані, підкріплені відповідними факторними залежностями. Вони спрямовані в кінцевому підсумку на розвиток агропромислового виробництва, покликані вирішувати вагомі соціально-економічні і соціально-політичні завдання суспільства.

4. Повнота викладу результатів дослідження

Основні положення роботи висвітлені в авторефераті дисертації та в наукових публікаціях здобувача (за темою дисертації здобувач має 13 наукових праць загальним обсягом 7,22 др. арк., загальним обсягом 7,22 друк. арк., з яких 3 статті у наукових фахових виданнях України обсягом 2,2 друк. арк., 4 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних обсягом 3,96 др. арк., 6 тез наукових конференцій обсягом 1,06 друк. арк.).

Зміст автореферату повністю відповідає основним положенням дисертації.

Обсяг друкованих праць, їх кількість, зміст і стиль викладу результатів дослідження, наукових положень та рекомендацій відповідають встановленим вимогам до публікації основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук.

5. Оцінка змісту та завершеності дисертаційного дослідження

Дисертація Личук Л.І. має важливе теоретичне і практичне значення, за змістом відповідає назві, меті та поставленим завданням.

У роботі автором систематизовано погляди вітчизняних і зарубіжних вчених щодо поняття «трудоий потенціал»; уточнена сутність поняття

«трудо́вий потенціал сільськогосподарських підприємств»; наведено різні методи оцінки ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

Здійснена оцінка сучасного стану та ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств; оцінено вплив факторів на відтворення трудового потенціалу; проаналізовано рентабельність сільськогосподарського виробництва та праці в сільськогосподарських підприємствах Тернопільської області; здійснено системи мотивації аграрної праці.

Запропоновано напрями підвищення ефективності трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств шляхом запровадження узгодженого комплексу організаційно-економічних заходів, спрямованого на покращення використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств на засадах комплексного підходу.

Підсумовуючи вище сказане, вважаю, що тему дисертаційної роботи розкрито в повному обсязі, результати дослідження доведено до рівня їх впровадження. Оформлення дисертації роботи відповідає вимогам, що ставляться до написання кандидатських дисертацій економічного профілю.

Критичні зауваження та дискусійні положення по дисертації

Оцінюючи в цілому позитивно дисертаційну роботу Личук Л.І., потрібно звернути увагу й на деякі зауваження та дискусійні положення:

1. В дисертаційній роботі автором запропоновано схему напрямів дослідження трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств (С.47). На нашу думку, доречно було б доповнити схему зв'язком між циклічністю соціально-економічних процесів та зарплатою і вартістю підготовки, а також поєднати останні з ринком праці. Це б підсилило науково методичний рівень даного дослідження.

2. Досить інтересною є думка дисертанта щодо мотивації виживання стосовно процесів самозайнятості (С.68), однак бажано було б підкріпити її

практично аналітичним матеріалом у другому розділі дисертаційної роботи. Як результат, дисертантом була б досягнута певна обґрунтованість його теоретичних узагальнень. Так само, у аналітичному матеріалі таблиці 2.8 (С.98) бажано було б додати показники фондоозброєності у секторі самозайнятості і навести порівняльну оцінку із показниками суспільного сектору аграрного виробництва.

3. На нашу думку, при розгляді питання кадрової служби сільськогосподарських підприємств (рис.2.9, С.105) здобувачу варто було б доповнити існуючі функції функцією адаптації персоналу, в тому числі і з погляду реалізації професійних компетенцій та навичок до суміщення професій тощо.

4. У таблиці 2.19 автором використано дані щодо рівня рентабельності праці. Вважаємо, що варто було навести їх не лише у якості матеріалу для побудови матриці кореляційної залежності ефективності використання трудового потенціалу від його кількісно-якісних параметрів, але й дещо раніше - зокрема, у таблицях 2.9 та 2.10 (С. 106-108).

5. Відзначаючи наукову обґрунтованість та досконалість й повноту матеріалів дослідження у третьому розділі дисертації щодо формування і використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств Тернопільської області, вважаємо за доцільне висловити наступну думку. Дана робота значно виграла в плані практичної значущості, якби автор у підрозділі 3.3 «Покращення системи управління трудовим потенціалом сільськогосподарських підприємств шляхом застосування компетентнісного підходу» на основі своїх розробок щодо структури формування професійних компетентностей працівників сільськогосподарських підприємств (рис. 3.6.) та карти компетентностей працівника (табл. 3.6) запропонував модель компетентності різних категорій персоналу аграрного формування (керівники, робітники, спеціалісти).

В цілому ж висловлені зауваження носять дискусійний характер і не знижують наукової і практичної цінності даного дисертаційного дослідження.

6. Загальний висновок про наукову роботу дисертанта

Дисертаційна робота Личук Людмили Іванівни є самостійною науковою працею, яка містить сукупність наукових положень та практичних результатів, має внутрішню єдність і свідчить про особистий внесок автора в розвиток теоретико-методологічних основ формування та підвищення ефективності використання трудового потенціалу сільськогосподарських підприємств.

На підставі вищевикладеного вважаю, що дисертаційна робота «Формування і використання трудового потенціалу сільських територій» є завершеним науковим дослідженням, відзначається науковою новизною та має практичну цінність і відповідає таким чином вимогам «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 року № 567 зі змінами та доповненнями, а її автор – Личук Людмила Іванівна – заслуговує присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

завідувач кафедри менеджменту
Таврійського державного
агротехнологічного університету
доктор економічних наук, професор

С.А. Нестеренко

Підпис професора С.А. Нестеренко засвідчую:
Завідувач відділу кадрів ТДАТУ

А.В. Терещенко